

22. ZBORNİK DRUŠTVA SLOVENSkih KNJIŽEVNIH PREVajALCEV

Za temo 22. zbornika društva slovenskih književnih prevajalcev je bilo izbrano prevajanje zelo občutljive literarne zvrsti, ene redkih, ki je definirana predvsem s stališča prejemnika – gre za prevajanje literature za otroke in mladino. Osrednja tema zajema deset prispevkov, zadnji, enajsti, pa je očitno ostanek strukture prevajalskega zbornika, kakršne je v zadnjem času vajena večina njegovih bralcev. Zbornik sta ponavadi sestavljali dve osrednji temi in vsaki je bilo posvečeno približno enako število člankov. V ta zbornik je bil tako uvrščen prispevek Janeza Rotarja Ob dvojini v slovenščini in hrvaščini, v katerem avtor ob prevodu pesmi Tina Ujevića v slovenščino opozarja na težavnost oziroma možne dvoumnosti, ki lahko nastanejo ob prevajanju iz jezika, ki ne pozna dvojine, v slovenščino. Prispevek je sicer zanimiv, vendar ga ravno izločenost iz monotematske strukture zbornika postavlja na obrobje.

Ostali prispevki so večinoma esejistični (avtorji v njih povzemajo svoje lastne izkušnje s prevajanjem literature za otroke) oziroma faktografski (pregled prevajanja otroške literature v slovenščino, izkušnje knjižničarjev z literaturo za otroke in mladino) in skušajo zastavljeno problematiko osvetliti iz kar največ različnih zornih kotov.

Uvodni prispevek urednika zbornika Vasje Cerarja z naslovom Kako otročje je prevajati za otroke? opozarja na nekatera osnovna sociološka in literarna spoznanja, vezana na pojme otrok, otroštvo in otroška literatura. Poudari dejstvo, da je otroška literatura pojem, ki jo »bolj kot katerakoli druga kategorija opredeljuje definicija bralca« (6). Ta »fiktivni ali celo ontološki bralec ima tako posebne kognitivne in družbene zahteve, da mu pripada privilegij – lastna literarna zvrst, vrsta ali celo več kot to – samostojna vrsta književnosti« (6). Iz takšnega pojmovanja prejemnika izhaja tudi določena težavnost tako za pisce izvirmih del za otroke kot tudi za prevajalce. Na osnovi takšnega pojmovanja otroške literature pa avtor skuša iskati odgovore na nekatera vprašanja, ki se v zvezi s prevajanjem literature za otroke najpogosteje pojavljajo: opredelitev pojma priredba in kakšno stališče zavzeti do nje, ali lahko mladi in neizkušeni prevajalec uspešno prevaja za otroke, ali prevajanje literature za otroke zahteva drugačne postopke kot katera druga zvrst prevajanja ...

Nekatera predvsem na lastnih prevajalskih izkušnjah utemeljena spoznanja v zvezi s prevajanjem literature za otroke posreduje prispevka Janeza Gradišnika in Janka Modra.

Janez Gradišnik v prispevku Nekaj prevajaljskih izkušenj in spoznanj ob svojih prevodih Julesa Verna, Zinken Hopp, Richarda Bacha in drugih predstavlja zanimivo spoznanje, da so »izredna dela za otroke in mladino velika redkost, sad izrednega navdiha, ki tudi velike mojstre obiskuje le redko« (10). Kadar se pisanja takšnih del lotijo veliki pisatelji, ponavadi nastanejo izredne jezikovne mojstrovine, s katerimi avtorji na določen način skušajo »kompenzirati« morebitno vsebinsko »revščino«. Ravno jezikovno mojstrstvo teh avtorjev pa seveda povzroča številne težave tistim, ki naj bi njihova dela prenesli v druge jezike.

Janko Moder v prispevku Spoved velikega grešnika v prepoznavnem slogu »velikega jezikovnega mojstra« piše o izkušnjah z delom pri Mladinski knjigi in o težavah, ki so nastajale pri delu za nekatere založbe v bivši skupni državi, ki so izdajale tudi literaturo za otroke v slovenščini. V svoji »spovedi« pa se med drugim dotakne tudi vprašanja priredbe, ki je pogosto povezano z razpravljanji o literaturi za otroke, v svojih prispevkih pa ga – poleg že omenjenega članka Vasje Cerarja – obravnavajo tudi nekateri drugi avtorji zbornika.

V celoti je tej problematiki posvečen prispevek Majde Stanovnik Prevod izvirnika, prevod priredbe. Članek je razen analize konkretnega gradiva, na katerem je problem opozovan (gre za primerjavo prevodov izvirnih Shakespeareovih gledaliških del in prevodov priredb Shakespeareja z naslovom Zgodbe po Shakespeareju Charlesa in Mary Lamb, ki so bile v slovenščino že kmalu po nastanku prevedene dvakrat; drugi primer je izvirna izdaja in Disneyjeva priredba Medveda Puja), zanimiv tudi zato, ker v zelo pregledni obliki povzema historiat pri nas objavljanih razpravljanj o enem najstarejših vprašanj, ki spremljajo teorijo in prakso prevajanja od njunih začetkov – gre za vprašanje prevajalske svobode in zvestobe oziroma določanja meje med tem, kaj je še prevod in kaj je že priredba (pregled povzema zlasti prispevke, objavljane v dosedanjih številkah prevajalskega zbornika).

Članek Dušanke Zabukovec Poslušajte, otroci je omejen zlasti na problematiko prevajanja literature za otroke, ki še ne berejo sami oziroma za recepcijo literature potrebujejo posrednika. Danes je otrokom na voljo tudi veliko kaset z zvočnimi ali vizualnimi posnetki, ki zaradi specifičnosti tako medija kot prejemnika predstavljajo za prevajalce poseben izziv, seveda pa prinašajo tudi obilo težav. Avtorica opozarja na vprašanje jezikovne zvrstnosti pri takšnem prevajanju (Ali naj junaki otroških zgodb in risank govorijo v pogovornem jeziku? Če je odgovor da, kakšen naj bo ta jezik? Kako daleč sme prevajalec?), na težave pri prevajanju pesemskih besedil, ki so pogosto vključena v takšne posnetke itd.

Naslednji trije prispevki so namenjeni zlasti pregledu prevajanja drugih literatur (ne samo) za otroke v slovenščino. Tone Smolej v prispevku Hostnikovo prevajanje Julesa Verna predstavi življenjsko pot in delo prevajalca iz ruščine in francoščine Davorina Hostnika (1853–1929) ter njegova prevoda del Julesa Verna Od zemlje do meseca in Potovanje okolo svetá v 80 dneh.

Margit P. Alhady v članku Prevajanje klasične arabske literature za mladino opozarja na veliko prevajalsko svobodo, ki so si jo evropski prevajalci dovoljevali pri prevajanju klasičnega dela arabskega literarnega kanona Tisoč in ene noči. Avtorica sicer priznava, da je takšno ravnanje izhajalo iz oddaljenosti, specifičnosti in tujosti arabske literature, ki bi jo evropski bralec v neprirejani obliki težko sprejel, vendar poudarja, da to ni in ne more biti zadostno opravičilo za takšno ravnanje z neko literaturo: »Kot mi je znano, arabski prevajalci niso tako namerno potvarjali tujih del, kot to počnemo Evropejci s ponosom že več stoletij.« (58) Avtorica se v članku dotakne tudi problema t. i. posrednega prevoda oziroma prevoda prek tretjega jezika.

V prispevku z naslovom 140 let prevodov iz ameriške mladinske proze pa avtorica Darja Mazi Leskovar predstavi v štiri okvirna obdobja, zamejena s prelomnimi letnicami (1853 – prvi prevod klasičnega ameriškega mladinskega dela Koča strica Toma; 1918; 1945; 1991), razdeljen pregled prevajanja iz ameriške literature. Podobno kot že avtorica prejšnjega prispevka si tudi ona zastavi vprašanje, kje je sploh meja med literaturo za otroke in odrasle, saj – kot vemo – marsikatero delo zlasti iz starejših obdobj, ki danes sestavlja kanon mladinske literature, v svojem času niti s strani avtorja ni bilo zastavljeno niti s strani bralcev sprejeto kot delo, namenjeno mladini (dober primer takšnega »prevrednotenja« je že omenjena literatura Julesa Verna).

Ostajata še dva prispevka, ki sta vezana predvsem na recepcijo literature za otroke oziroma na pogled knjižničarjev na to problematiko.

Savina Zwitter v prispevku Starostne skupine mladih bralcev prejemnike literature za otroke razvrsti v tri zelo ohlapne starostne skupine, ki naj bi jih definirali predvsem skupni interesi in pričakovanja. Najmlajšo skupino tvorijo otroci, stari od 2 do 8 let (ta skupina se zdi najbolj nehomogena oziroma pri njej najbolj čutimo potrebo po dodatni razvrstitvi

mladih bralcev; skupino naj bi združevalo predvsem dejstvo, da gre za otroke na t. i. pred-bralni stopnji, ki za prejemanje literature potrebujejo posrednika), drugo skupino naj bi predstavljali bralci v osnovni šoli, torej 7 do 14 let, tretjo pa mladostniki od 14 do 18 let. Za problematiko, predstavljeno v tem zborniku, je pomembna predvsem zadnja skupina, saj gre tu že za bralce z razvito dojemljivostjo za »tujost« literarnega dela, do katere zavzemajo zelo nasprotujoča si stališča.

Najbolj provokativno (vendar žal brez zadostnih utemeljitev) je zastavljen prispevek Tilke Jamnik Kaj opažamo knjižničarji. Avtorica predstavi nekaj osnovnih ugotovitev svoje stroke v zvezi z literaturo za otroke in mladino, predstavi statistične podatke, ki se navezujejo med drugim tudi na razmerje med domačo in prevodno produkcijo za otroke ter ob tem žal brez predstavljenih kriterijev vrednoti kakovost posameznih prevodov oziroma se o njej sprašuje (»Ugotavljamo, da tudi prevod v slovenščino v teh slikanicah ni vedno najboljši. Naj naštejemo nekaj takšnih slikanic: ...« (78)).

Razmerje med prevodom in priredbo, ki pri nobeni drugi zvrsti literature ne pride tako do izraza kot ravno pri literaturi za otroke in mladino, vpliv izkušenosti oziroma mladosti prevajalca na kakovost prevoda, prevajanje prek tretjega jezika, meja med tem, kaj je in kaj ni otroška literatura, vprašanje, kaj iz tuje literature in v kakšni obliki sploh ponuditi mlademu bralcu, da bi pri njem že zgodaj začeli razvijati bralno kulturo – to so osnovne teme, ki so jih v 22. zborniku Društva slovenskih književnih prevajalcev predstavili nekateri njegovi člani (pogrešamo morda kakšen prispevek o posredovanju slovenske mladinske literature drugim narodom). Ker so avtorji večinoma tudi sami izkušeni prevajalci, ki imajo za sabo tudi marsikatero prevedeno stran literature, namenjene otrokom oziroma mladini, so lahko njihovi prispevki – poleg tega, da so prijetno branje – tudi dragoceno vodilo vsakomur, ki se bo na tak ali drugačen način kdaj srečal z literaturo za otroke in mladino oziroma s prevajanjem takšne literature.

Bojana Maltarič
Filozofska fakulteta v Ljubljani